

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Investigating the Role of Extracurricular Activities in Strengthening the Formal Curriculum from the Perspective of Junior High School Teachers

Zahra Mahmoodnia¹, Mohsen Dibaei sabr^{*2}

¹ MA student, Faculty of education, university of shahed, Tehran, Iran.

² Assistant professor, Faculty of education, Shahed University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Keywords:

Extracurricular Activities
Formal Curriculum
Teachers
Participatory Research

1. Corresponding author
✉ m.dibaei1359@gmail.com

Received: 2022/02/21

Reviewed: 2023/02/11

Accepted: 2023/07/03

Background and Objectives: The present study was conducted with the aim of investigating the role of extracurricular activities in strengthening the formal curriculum from the point of view of first year secondary school teachers. **Methods:** The research method is descriptive-surveillance and applied. The statistical population includes all the teachers of the first year of secondary school in Qaimshahr city in 2014-2019 (390 people), who were selected as a sample by using simple random sampling method and according to Karjesi and Morgan's table. The data collection tools were library studies and a researcher-made questionnaire form, whose validity was confirmed using face validity and reliability using Cronbach's alpha coefficient. Descriptive statistics and inferential statistics (t test and Friedman test) were used to analyze the data. **Findings:** The findings of the research showed that the role of extracurricular activities in obtaining educational resources, improving academic motivation, improving the possibility of communication, improving the quality of teaching, improving the quality of homework, improving the evaluation process and considering individual differences at the average level. It is up. Among these, the role of extracurricular activities in "improving the academic evaluation process" has the highest average and "improving the possibility of communication and continuity" has the lowest average rank. **Conclusion:** According to the research results, to strengthen the formal curriculum for teachers Within their class, the decision-making power and choice depending on the conditions of the class and their students and the design of in-service training courses are suggested for teachers to become more and better acquainted with a variety of extracurricular activities in order to implement them more effectively in the classroom. the possibility of communication and its continuity" have the lowest average rank. **Conclusion:** The results of these processes have consequences for the teacher and the student such as professional development, job satisfaction, and enjoyment of learning in school.

ISSN (Online): 2645-8098

DOI: [10.48310/PMA.2023.3027](https://doi.org/10.48310/PMA.2023.3027)

Citation (APA): Mahmoodnia, Z., & Dibaei sabr, M. (2023). Investigating the Role of Extracurricular Activities in Strengthening the Formal Curriculum from the Perspective of Junior High School Teachers, *Educational and Scholastic studies*, 13 (2), 323- 336 .

 <https://doi.org/10.48310/PMA.2023.3027>

بررسی چگونگی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی از دیدگاه معلمان دوره اول متوسطه

مقاله پژوهشی / مروری

زهرا محمودنیا^۱، محسن دیبایی صابر^{۲*}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: پژوهش حاضر با هدف بررسی چگونگی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی از نظر معلمان دوره اول متوسطه انجام شد. **روش‌ها:** روش تحقیق توصیفی-پیمایشی و از نوع کاربردی است. جامعه آماری شامل کلیه معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر در سال ۱۴۰۰-۹۹ (۳۹۰ نفر) بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس جدول کرجسی و مورگان، ۱۹۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، مطالعات کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود که روایی آن با استفاده از روایی صوری و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی (آزمون تی و آزمون فریدمن) استفاده شد. **یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش نشان داد که نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در دستیابی به منابع آموزشی، ارتقاء انگیزش تحصیلی، بهبود امکان ارتباط، ارتقاء کیفیت تدریس، ارتقاء کیفیت تکالیف درسی، بهبود فرایند ارزشیابی و ملاحظه تفاوت‌های فردی در سطح متوسط به بالا می‌باشد. در این میان، نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در «بهبود فرایند ارزشیابی تحصیلی» بیشترین میانگین و «بهبود امکان ارتباط و تداوم آن» کمترین میانگین رتبه را کسب کرده‌اند. **نتیجه‌گیری:** با توجه به نتایج تحقیق، جهت تقویت برنامه‌درسی رسمی به معلمان در حیطه کلاسشان قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب بسته به شرایط کلاس و دانش‌آموزانشان و طراحی دوره‌های آموزش ضمن‌خدمت جهت آشنایی بیشتر و بهتر معلمان با انواع فعالیت‌های فوق‌برنامه جهت اجرای مؤثرتر آن در کلاس درس پیشنهاد می‌شود.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید.

واژه‌های کلیدی:

فعالیت‌های فوق‌برنامه
برنامه‌درسی رسمی
معلمان
دوره اول متوسطه

۱. نویسنده مسئول

m.dibaei1359@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۰۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۲

شماره صفحات: ۲۳۶-۲۲۳

DOI: [10.48310/PMA.2023.3027](https://doi.org/10.48310/PMA.2023.3027)

شاپا الکترونیکی: ۲۶۴۵-۸۰۹۸

COPYRIGHTS

©2024 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

مقدمه

سازمان آموزش و پرورش، به‌عنوان هسته اصلی یک نظام نقش مهمی در ارتقاء و بهبود وضعیت جامعه دارد. آموزش و پرورش به منظور انجام این مهم، عناصر مختلفی از قبیل معلم، دانش‌آموز، فضای آموزشی، وسایل آموزشی و کمک‌آموزشی مثل کتابخانه، آزمایشگاه، کارگاه، و برنامه‌درسی در اختیار دارد. یکی از عناصر مهم نظام آموزشی، برنامه‌درسی است. برنامه‌درسی به‌عنوان قلب نظام آموزشی می‌تواند زمینه برای استفاده از فرصت‌های مناسب جهت آموزش و آماده‌سازی دانش‌آموزان فراهم کند (Dibaei Saber, 2022).

برنامه‌درسی، برنامه‌ای است که یادگیرنده را به سوی نیازهایی که برای رشد وی ترجیح داده شده است، سوق می‌دهد و وسیله‌ای برای رسیدن به آرمان‌ها، اهداف‌ها و مقاصد تربیتی است. دسته‌بندی‌های مختلفی توسط صاحب‌نظران مختلف از برنامه‌درسی ارائه شده است از قبیل برنامه‌درسی رسمی، برنامه‌درسی پوچ و برنامه‌درسی پنهان. به‌طور کلی می‌توان این انواع را در دو بخش برنامه‌درسی رسمی و برنامه‌درسی غیررسمی دسته‌بندی کرد. منظور از برنامه‌درسی رسمی برنامه‌ای شفاف و تدوین شده‌ای است که نظام آموزشی رسمی مشخص و در قالب اهداف معین و کتاب درسی به دانش‌آموزان ارائه می‌کند. ولی برنامه‌درسی غیررسمی چارچوب خاصی نداشته و تدوین آن خارج از اختیارات مقامات آموزش رسمی است (Maleki, 2019). با وجود دو نوع برنامه‌درسی رسمی و غیررسمی، آنچه عملاً در نظام آموزش و پرورش حاکم است و بدان بها داده می‌شود، تمرکز و صرف هزینه‌های برنامه‌های رسمی دانش‌آموزان است. نتایج پژوهش‌های مختلف نشان داده است برنامه‌های رسمی یا با نیازهای افراد انطباقی ندارند و یا از نارسایی‌های جدی برخوردارند (Dibaei Saber, 2022). علاوه بر این برنامه‌های درسی رسمی، به رشد جنبه‌های عاطفی و اجتماعی افراد توجهی ندارند و بیشتر متوجه به کارانداختن قوای ذهنی و پرورش حافظه شاگردان می‌باشند (Nazari & Yazdanseta, 2019). تفاوت برنامه رسمی و غیررسمی در سهم این دو نوع یادگیری است؛ به‌طوری‌که تحقیقات نشان می‌دهند بیشترین سهم یادگیری دانش‌آموزان از طریق برنامه‌های درسی غیررسمی حاصل می‌شود (Dibaei Saber, 2019). علاوه بر این، باتوجه به این که در طی سال‌های اخیر از یک طرف شدت و گستره وظایف معلمان به سرعت افزایش یافته است و معلمان مجبورند محتوای بیشتر و موضوعات گسترده‌تری را به تعداد زیادی از آموزان تدریس کنند و از طرف دیگر علاوه بر مسئولیت آموزش و تدریس، تمرکززدایی در نواحی آموزشی موجب شده است تا معلمان نقش فعال‌تری در اداره و گردش کار مدارس ایفا کنند (Raeis Saadi, 2020)؛ می‌توان گفت استفاده از منابع محدود و انباشته‌شده در برنامه‌های رسمی و به‌کارگیری آن در مواقع لزوم قابل‌اتکا نیست و نظام آموزش رسمی جوابگوی نیازهای آموزشی افراد نیست؛ بنابراین برای پوشش این نیازها ناگزیر باید از نظام‌های آموزش غیررسمی از جمله برنامه‌درسی فعالیت‌های فوق‌برنامه بهره برد (Darzi et al., 2020). برنامه‌درسی فعالیت‌های فوق‌برنامه به‌عنوان یکی از انواع برنامه‌های درسی غیررسمی توجه متخصصان مختلف از قبیل پوزنر، تابا، زایس را به خود جلب کرده است. فعالیت فوق‌برنامه به‌عنوان فعالیت‌های داوطلبانه خارج از کلاس که مکمل برنامه‌درسی رسمی است و به پیشرفت شخصی، حرفه‌ای و اجتماعی دانش‌آموزان کمک می‌کند، تعریف می‌شود (Diaz-Iso, Ezaguirre & Garcia-Ollala, 2019). فعالیت‌های فوق‌برنامه فعالیت‌هایی هستند که دانش‌آموزان در آن‌ها شرکت می‌کنند تا از یک سو، استعدادهای فردی و بالقوه آن‌ها آشکار شده و از سوی دیگر، برای حضور در زندگی آماده‌تر شوند. باتوجه به تفاوت‌هایی که در میان دانش‌آموزان در ابعاد مختلف جسمی (مانند رعایت بهداشت، تغذیه سالم، ورزش)، عقلانی (مانند ایجاد بینش علمی، اهمیت دادن به تفکر، تقویت خلاقیت، تقویت مهارت استدلال و برهان)، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، اخلاقی، دینی، عاطفی و سیاسی وجود دارد، برنامه‌درسی فوق‌برنامه سعی می‌کند این ابعاد را در نظر بگیرد و همسو با آن‌ها حرکت نمایند (Maleki, 2018). تحقیقات مختلفی در خصوص فعالیت‌های فوق‌برنامه انجام شده است؛ به‌عنوان مثال سینگ و میشر (Singh & Mishra, 2015) در پژوهشی دریافتند شرکت در فعالیت‌های فوق‌برنامه موجب داشتن نمرات بهتر در آزمون‌های استاندارد، حضور منظم در مدرسه و انگیزه برای ادامه تحصیل در مدارج بالاتر می‌شود، یا اسماعیل و

همکاران (Ismail et al., 2016) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که فعالیت‌های فوق‌برنامه تأثیر مثبتی در رشد و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان مدارس مختلف پاکستان دارد و نتایج پژوهش فریمن (Freeman, 2017) نشان داد بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به ویژه معدل و مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های فوق‌برنامه رابطه مثبت وجود دارد و پژوهش ریچیه (Ritchie, 2019) نشان داد مشارکت در فعالیت‌های برنامه‌درسی فوق‌برنامه باعث بهبود یادگیری دانش‌آموزان دبیرستانی کاتولیک می‌شود.

با توجه به اینکه پژوهش‌های فوق‌مبین این حقیقت است که فعالیت‌های فوق‌برنامه بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و رشد مهارت‌های اجتماعی آن‌ها تأثیر مثبت دارند، می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری کرد که سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی جهت تقویت برنامه‌های درسی رسمی با استفاده از فعالیت‌های فوق‌برنامه و تشویق یادگیرندگان برای شرکت در این فعالیت‌ها می‌تواند منجر به بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شود. این در حالی است که به ظرفیت برنامه‌درسی فعالیت‌های فوق‌برنامه، در سطح مدارس کشور توجه جدی نشده و عموم آموزش‌ها بر پایه روش‌های سنتی متکی بر فعال بودن معلم و منفعل بودن دانش‌آموزان اجرا می‌شود. بر اساس بررسی محقق تاکنون تحقیقی در زمینه چگونگی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی صورت نگرفته است و این خلأ پژوهشی احساس و پژوهش حاضر با هدف بررسی چگونگی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی از دیدگاه معلمان دوره اول متوسطه طراحی و به دنبال پاسخ به این سؤال است که از منظر معلمان دوره اول متوسطه نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی چگونه است؟ برای روشن ساختن مسئله فوق‌سؤالات زیر مطرح شد:

۱. میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در دستیابی و بهره‌گیری از منابع آموزشی از دید معلمان دوره متوسطه اول چگونه است؟
۲. میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره متوسطه اول چگونه است؟
۳. میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود امکان ارتباط و تداوم آن از دید معلمان دوره متوسطه اول چگونه است؟
۴. میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء کیفیت تدریس از دید معلمان دوره متوسطه اول چگونه است؟
۵. میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء کیفیت تکالیف درسی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره متوسطه اول چگونه است؟
۶. میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره متوسطه اول چگونه است؟
۷. میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ملاحظه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره متوسطه اول چگونه است؟

پیشینه پژوهش

در این بخش، مرتبط‌ترین پژوهش‌ها در خصوص فعالیت‌های فوق‌برنامه ارائه می‌شود. درزی و همکاران (Darzi et al., 2020) در پژوهشیکه با عنوان «طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه‌درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه در دوره ابتدایی بر اساس الگوی کلاین» انجام دادند به این نتیجه رسیدند الگوی برنامه‌درسی فعالیت‌های فوق‌برنامه برای دانش‌آموزان دارای ویژگی‌های اساسی در زمینه غنی‌سازی یادگیری، برنامه‌درسی و اوقات فراغت دانش‌آموزان، افزایش عملکرد تحصیلی، رفع نواقص و کاستی‌های برنامه‌درسی رسمی آموزشی و توجه به ویژگی‌ها، استعداد، تفاوت‌ها و توانایی فردی محلی منطقه‌ای است.

باقری و حمزه‌ئی (Bagheri & Hamzei, 2017) در پژوهشی با عنوان «فعالیت‌های فوق‌برنامه دانشجویان و گرایش به تفکر انتقادی و مهارت‌های حل مسئله در آن‌ها» به این نتیجه رسید که بین گرایش به تفکر انتقادی و مهارت

حل مسئله دانشجویانی که دارای فعالیت‌های فوق‌برنامه هستند و دانشجویانی که فاقد این فعالیت‌ها هستند، اختلاف معناداری وجود دارد. سعیدی (Saeedi, 2020) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر فعالیت‌های فوق‌برنامه بر پیشرفت تحصیلی و نگرش به مدرسه دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه دوم تجربی شهر تکاب» به این نتیجه رسید که نمرات نگرش و پیشرفت تحصیلی افرادی که در فعالیت‌های فوق‌برنامه مشارکت داشتند، از افرادی که این فعالیت‌ها همکاری نداشتند، بیشتر است. اتابکی، مصطفی‌پور و مصطفی‌پور (Atabaki, Mostafapour & Mostafapour, 2014) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر فعالیت‌های فوق‌برنامه بر رشد اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه شهر مرودشت» انجام دادند. نتایج نشان داد فعالیت‌های فوق‌برنامه مدارس بر رشد اجتماعی دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه شهر مرودشت تأثیر مثبت دارد. همچنین فعالیت‌های فوق‌برنامه رابطه معناداری با افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر دارد. شمس (Shams, 2019) پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر فعالیت‌های فوق‌برنامه بر مهارت‌های شهروندی دانش‌آموزان دختر پایه اول دوره راهنمایی شهر شیراز» انجام داد. نتایج پژوهش حاکی از این بود که دانش‌آموزانی که در فعالیت‌های فوق‌برنامه شرکت داشتند، از لحاظ قانون‌گرایی، مسئولیت‌پذیری، اعتمادبه‌نفس و مشارکت‌جویی در سطح بالاتری نسبت به دانش‌آموزانی که در این فعالیت‌ها شرکت نداشتند در سطح بالاتری قرار دارند. قطبی کریمی (Ghotbi Karimi, 2019) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه مشارکت دانشجویان دانشگاه خوارزمی (تربیت معلم) در فعالیت‌های فوق‌برنامه با پیشرفت تحصیلی و ارائه شاخص‌های پیشنهادی الگو برای برنامه مطلوب» به این نتیجه دست یافت که کلیه عوامل مورد بررسی در فعالیت‌های فوق‌برنامه با پیشرفت تحصیلی دانشجویان تربیت معلم رابطه معناداری دارند و از بین متغیرهای بررسی شده فعالیت‌های علمی بیشترین همبستگی را با فعالیت‌های فوق‌برنامه دارد و به ترتیب فعالیت‌های ورزشی، فعالیت‌های هنری و اجتماعی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. آکار و گوندوز (Acar & Gündüz, 2017) در پژوهشی با عنوان «انگیزه برای مشارکت در فعالیت‌های فوق‌برنامه: مطالعه دانش‌آموزان مدارس ابتدایی» به بررسی میزان مشارکت دانش‌آموزان دختر و پسر در فعالیت‌های فوق‌برنامه ورزشی پرداخته است و بر اساس آمارهای عددی به دست آمده از پژوهش خود روی ۷۹۷ دانش‌آموز مدارس ترکیه در مدت هفت ماه نتایج را در باب تأثیر نقش خانواده، فرهنگ و جامعه در انتخاب فعالیت‌های فوق‌برنامه ورزشی توسط دانش‌آموزان بیان داشته است. الانصاری و همکاران (Al-Ansaria et al., 2021) در زمینه مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های فوق‌برنامه پژوهشی به این نتیجه رسید که مشارکت دانش‌آموزان در حوزه فعالیت‌های فوق‌برنامه و خارج از برنامه رسمی بسیار پایین می‌باشد که این موضوع در میزان مشارکت هم دختران و هم پسران مؤثر است. روانا (Rowena, 2021) در پژوهشی با عنوان «وضعیت برنامه‌درسی مشترک و فعالیت‌های کلاس‌های فوق‌برنامه انجمن‌های دانش‌آموزی در مؤسسه آموزشی فیلیپین» به این نتیجه رسید که انجمن‌های دانش‌آموزی میزان مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های فوق‌برنامه را افزایش قابل توجهی داده است و مدیران کالج‌ها نیز از این اقدامات حمایت کرده‌اند. انگوین و همکاران (Nguyen et al., 2015) در مطالعه خود به بررسی «رابطه میان اجرای فعالیت‌های فوق‌برنامه و شادابی دانش‌آموزان در مدارس راهنمایی آفریقای جنوبی» پرداختند. آن‌ها در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که شادابی دانش‌آموزان طی دوره اجرای فعالیت‌های فوق‌برنامه افزایش یافته است.

با توجه به پیشینه ارائه شده در زمینه فعالیت‌های فوق‌برنامه، هیچ‌کدام از این تحقیقات نقش این فعالیت‌ها را تقویت برنامه‌درسی رسمی مورد بررسی قرار نداده‌اند؛ بنابراین ضرورت پیدا می‌کند تا نقش این فعالیت‌ها را در برنامه‌درسی رسمی مورد بررسی قرار دهیم.

روش

این پژوهش با توجه به هدف از نوع کاربردی و بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی و از نوع پیمایشی است. جامعه آماری شامل کلیه معلمان دوره اول متوسطه شهر قائم‌شهر در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بود که طبق گزارش آموزش و پرورش شهر قائم‌شهر تعداد آن‌ها بالغ بر ۳۹۰ نفر بوده است که از این تعداد بر اساس جدول کرجسی و

مورگان و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۱۹۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. به‌منظور گردآوری اطلاعات درباره فعالیت‌های فوق‌برنامه از مطالعات کتابخانه‌ای و به‌منظور گردآوری اطلاعات درباره نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شد. به‌منظور تهیه پرسش‌نامه بررسی چگونگی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی، بر اساس مشورت با اساتید و مطالعه اسناد و سوابق، ۷۶ گویه برای ابعاد هفت‌گانه (با توجه به هفت سؤال تحقیق) طراحی شد. فراوانی و تعداد گویه‌های پرسش‌نامه در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مؤلفه‌های هفت‌گانه مورد بررسی

تعداد سؤال	بعد
۹	دستیابی و بهره‌گیری از منابع آموزشی
۱۲	ارتقای انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان
۱۵	بهبود امکان ارتباط و تداوم
۱۱	ارتقای کیفیت تدریس معلمان
۱۱	ارتقای کیفیت تکالیف درسی دانش‌آموزان
۶	بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
۸	ملاحظه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان

طیف مورد استفاده برای پاسخگویی به گویه‌های مندرج در ابزار پژوهش، پنج درجه‌ای لیکرت بود. به‌علاوه با بهره‌گیری از ارزش‌های عددی اعطا شده به گزینه‌ها و فراوانی آن‌ها عدد سه نیز در هر گویه به‌عنوان حد متوسط طیف مذکور بوده است. روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه مذکور را صاحب‌نظران حوزه مربوط تأیید و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۳ بوده است. جدول ۲، مشخصات شرکت‌کنندگان در بخش مصاحبه را نشان می‌دهد.

جدول ۲. مشخصات شرکت‌کنندگان در بخش مصاحبه بر حسب ویژگی‌ها

سابقه خدمت			مدرک تحصیلی			جنسیت		
درصد	تعداد		درصد	تعداد		درصد	تعداد	
۳/۶۱	۷	تا ۵ سال	۱۶/۴۹	۳۲	کاردانی	۵۳/۶	۱۰۴	زن
۱۱/۸۶	۲۳	۶ تا ۱۵ سال	۵۷/۲۲	۱۱۱	کارشناسی	۴۶/۴	۹۰	مرد
۴۰/۲۱	۷۸	۱۶ تا ۲۵ سال	۲۴/۲۳	۴۷	کارشناسی‌ارشد	۱۰۰	۱۹۴	جمع
۴۴/۳۲	۸۶	۲۶ سال و بالاتر	۲/۰۶	۴	دکتری تخصصی			
۱۰۰	۱۹۴	جمع	۱۰۰	۱۹۴	جمع			

همانطور که داده‌های جدول شماره ۲ نشان می‌دهد ۵۳/۶٪ از پاسخگویان زن و ۴۶/۳٪ نیز مرد می‌باشند که از این میان ۵۷/۲۲ درصد تحصیلات خود را کارشناسی، ۲۴/۲۳ درصد کارشناسی‌ارشد و ۲/۰۶ درصد نیز تحصیلات خود را دکتری تخصصی گزارش کرده‌اند.

سؤال اول: میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در دستیابی و بهره‌گیری از منابع آموزشی از دید معلمان

دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر چگونه است؟

نتایج بررسی این سؤال در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای پیرامون نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در دستیابی و بهره‌گیری از منابع آموزشی

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳/۸۰	۰/۶۷	۰/۰۵	۴/۱۱	۱۹۳	۰/۰۰۱

بررسی نتایج ارائه‌شده در جدول ۳ حاکی از آن است که در نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در دستیابی و بهره‌گیری از منابع آموزشی از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود ندارد.

سؤال دوم: میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر چگونه است؟
نتایج بررسی این سؤال در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای پیرامون نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳/۷۷	۰/۶۸	۰/۴۹	۴/۷۳	۱۹۳	۰/۰۰۱

بررسی نتایج ارائه شده در جدول ۴ حاکی از آن است که در نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود ندارد.

سؤال سوم: میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود امکان ارتباط و تداوم آن از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر چگونه است؟
نتایج بررسی این سؤال در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای پیرامون فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود امکان ارتباط و تداوم آن

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳/۷۶	۰/۶۳	۰/۰۴	۵/۲۶	۱۹۳	۰/۰۰۱

بررسی نتایج ارائه شده در جدول ۵ حاکی از آن است که فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود امکان ارتباط و تداوم آن از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود ندارد.

سؤال چهارم: میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای کیفیت تدریس از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر چگونه است؟
نتایج بررسی این سؤال در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای پیرامون نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء کیفیت تدریس

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳/۸۷	۰/۵۴	۰/۰۴	۳/۳۱	۱۹۳	۰/۰۰۱

بررسی نتایج ارائه شده در جدول ۶ حاکی از آن است که در نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای کیفیت تدریس از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود ندارد.

سؤال پنجم: میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء کیفیت تکالیف درسی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر چگونه است؟
نتایج بررسی این سؤال در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای پیرامون نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء کیفیت تکالیف درسی دانش‌آموزان

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳/۹۱	۰/۷۴	۰/۰۵	۱/۶۳	۱۹۳	۰/۰۰۱

بررسی نتایج ارائه شده در جدول ۷ حاکی از آن است که در نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء کیفیت تکالیف درسی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود ندارد.

سؤال ششم: میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر چگونه است؟
نتایج بررسی این سؤال در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای پیرامون نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳/۸۴	۰/۶۹	۰/۰۵	۳/۰۷	۱۹۳	۰/۰۰۱

بررسی نتایج ارائه شده در جدول ۸ حاکی از آن است که در نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود ندارد.

سؤال هفتم: میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ملاحظه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر چگونه است؟
نتایج بررسی این سؤال در جدول ۹ ارائه شده است.

جدول ۹. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای پیرامون فعالیت‌های فوق‌برنامه در ملاحظه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳/۷۹	۰/۶۱	۰/۰۴	۴/۸۰	۱۹۳	۰/۰۰۱

بررسی نتایج ارائه شده در جدول ۹ حاکی از آن است که در فعالیت‌های فوق‌برنامه در ملاحظه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان از دید معلمان دوره اول متوسطه شهرستان قائم‌شهر تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود ندارد.

به منظور اولویت‌بندی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه از آزمون فریدمن استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۱۰. نتایج آزمون فریدمن پیرامون اولویت‌بندی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه

نتیجه آماری	میانگین رتبه	ابعاد
$\chi^2 = 24/05$ = ۶ درجه آزادی = ۰/۰۰۱ معناداری	۴/۴۲	نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
	۴/۳۰	نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای کیفیت تدریس معلمان
	۴/۱۶	نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای کیفیت تکالیف درسی دانش‌آموزان
	۳/۹۸	نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در دستیابی و بهره‌گیری از منابع آموزشی
	۳/۸۲	فعالیت‌های فوق‌برنامه در ملاحظه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان
	۳/۷۲	نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقاء انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان
	۳/۶۰	فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود امکان ارتباط و تداوم آن

بر اساس داده‌های جدول شماره ۱۰ نتایج آزمون فریدمن نشان‌دهنده آن است که تفاوت معناداری بین دیدگاه معلمان دوره متوسطه اول شهرستان قائم‌شهر در خصوص نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی وجود ندارد. به این معنا که بیشترین نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی در معلمان در زمینه نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در «بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی» (۴/۴۲) و در مرحله بعد نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در «ارتقاء کیفیت تدریس معلمان» (۴/۳۰) و کمترین نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در «بهبود امکان ارتباط و تداوم آن» (۳/۶۰) بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی چگونگی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی از دیدگاه معلمان دوره اول متوسطه انجام شد. نتایج پژوهش در خصوص سؤال اول نشان داد میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در دستیابی و بهره‌گیری از منابع آموزشی در سطح متوسط به بالا بوده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت منابع آموزشی و درسی به‌خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوای آموزشی و خط‌مشی آموزشی دارند، مرکز توجه دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت می‌باشند. در برنامه‌درسی رسمی کتاب درسی عمده‌ترین منبع فراگیری و شاید بتوان گفت تنها وسیله آموزشی است که در اختیار شاگردان و معلم قرار دارد و دانش‌آموزان نیز موظف‌اند محتوای کتاب‌های درسی را به‌خاطر سپرده و یاد بگیرند. این در حالی است که در برنامه‌درسی غیررسمی (فعالیت‌های فوق‌برنامه) منبع آموزش به یک یا چند موضوع خاص محدود نمی‌شود و به‌واسطه همین ویژگی، فعالیت‌های فوق‌برنامه به‌عنوان یک منبع مهم در جهت اصلاح یا رفع نواقص و نارسایی‌های برنامه‌درسی رسمی همواره مورد توجه دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت بوده است. این یافته با یافته‌های پژوهش‌های دیگر (Albayrak & Sener, 2021; Alnaeem et al., 2021) همسو است. البیراک و سنر (Albayrak & Sener, 2021) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که فعالیت‌های فوق‌برنامه در تحقق همه‌جانبه اهداف مواد درسی و ایجاد فرصت‌های لازم برای انتقال دانش نظری به مسائل زندگی و تمرین مهارت‌ها با محوریت معلم نقش مهم و اساسی دارند.

نتایج پژوهش در خصوص سؤال دوم نشان داد میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای انگیزش تحصیلی در سطح متوسط به بالا بوده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های دیگر (Albayrak & Sener, 2021; Acar & Gündüz, 2017; Vukic & Smiljana, 2016) همسو است. آکار و گوندوز (Acar & Gündüz, 2017) در پژوهش خود به این نتیجه رسید فعالیت‌های فوق‌برنامه می‌تواند سختی آموزش را کاهش داده و انگیزه دانش‌آموزان را برای توسعه تجربیات تربیتی افزایش دهند. در تبیین این یافته می‌توان گفت بنا بر نظریه روبینز مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده علاقه‌مندی یا بی‌علاقگی دانش‌آموز نسبت به درس‌ها و تکالیف مختلف یادگیری تجارب موفقیت‌آمیز یا شکست‌آمیز او در یادگیری‌های مختلف است. اگر دانش‌آموز طی سال‌های مدرسه همواره تجارب موفقیت‌آمیزی کسب کند به تدریج بر

علاقه او نسبت به یادگیری دروس مختلف و کل محیط مدرسه افزوده می‌شود و در نتیجه مفهوم مثبتی از خود در او تشکیل می‌شود؛ اما اگر این تجارب با شکست توأم باشند، اندک اندک در یادگیرنده، بی‌علاقگی و بی‌میلی نسبت به دروس و مدرسه ایجاد می‌شود و سرانجام ممکن است به مفهومی منفی از خود و توانایی‌های خود در او بینجامد. باتوجه‌به این که در فعالیت‌های فوق‌برنامه امتحان و آزمونی در کار نیست و این فعالیت‌ها خارج از چارچوب رسمی آموزش کلاس و غالباً توسط خود دانش‌آموزان طراحی و انجام می‌شود و به دلایل مختلف از قبیل انعطاف‌پذیری از نظر زمانی، مکانی، محتوا و روش، همسویی با نیازها و علایق دانش‌آموزان، استفاده از شیوه آموزش غیرمستقیم، فراهم کردن تجربیات مستقیم، بهره‌گیری از روش‌های فعال یادگیری، دانش‌آموزان علاقه و انگیزش بیشتری برای مشارکت و انجام این فعالیت‌ها دارند.

نتایج پژوهش در خصوص سؤال سوم نشان داد میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود امکان ارتباط و تداوم آن در سطح متوسط به بالا بوده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت در برنامه‌درسی رسمی همه تصمیم‌ها و فرایندها توسط نهادهای مشخص، تعیین شده و جهت اجرا به معلم و دانش‌آموز ابلاغ می‌شود؛ لذا ارتباط دانش‌آموز و معلم هم بسیار محدود و غالباً مبتنی بر فعالیت‌های رسمی از پیش تعیین شده است. این در حالی است که در برنامه‌درسی غیررسمی (فعالیت فوق‌برنامه) دامنه حوزه ارتباطی بین معلم و دانش‌آموز بسیار بالا است و کلیه محیط‌های کلاس درس، مدرسه و خارج از مدرسه را در بر می‌گیرد. این یافته با نتایج سایر پژوهش‌ها (Alnaeem et al., 2021; Villarreal, 2017; Šejtanic & Lalic, 2016) همسو است. النعیم (Alnaeem et al., 2021) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که فعالیت فوق‌برنامه، ابزار بسیار مهمی برای افزایش مشارکت دانش‌آموزان در برنامه‌های درسی رسمی و غیررسمی مدارس، ایجاد رابطه و دوستی بین معلم و دانش‌آموزان و دانش‌آموزان با یکدیگر، مشارکت و یادگیری و در نهایت سلامت فکری دانش‌آموزان می‌باشد.

نتایج پژوهش در خصوص سؤال چهارم نشان داد میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای کیفیت تدریس در سطح متوسط به بالا بوده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت فعالیت‌های فوق‌برنامه موجب خواهد شد معلمان با شیوه‌های تدریس فعال آشنا شوند و تخصص لازم و کافی مورد نیاز برای تدریس را به دست آورند، فرصت یادگیری فعال برای دانش‌آموزان فراهم می‌شود و یادگیری از سطح به یادسپاری و فهمیدن بالاتر می‌رود. علاوه بر این، باتوجه‌به اینکه در فعالیت‌های فوق‌برنامه اختیارات و فرصت معلم بیشتر می‌شود، معلم استرس و نگرانی اتمام بحث را نخواهد داشت و تلاش خواهد کرد تا دانش‌آموزان در کلاس مشارکت و فعالیت لازم را داشته باشند. در چنین شرایطی معلم فرصت پاسخگویی به سؤالات و مشکلات درسی دانش‌آموزان را پیدا می‌کند و در نتیجه معلم متکلم و حده کلاس نخواهد بود و آموزش و یادگیری دو طرفه می‌شود. بدین شکل فعالیت‌های فوق‌برنامه به معلمان در توسعه و تکمیل مباحث درسی کمک می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های دیگر (Alnaeem et al., 2021; Hodges, McIntosh & Gentry, 2017) همسو است. هریس و همکاران (Haris et al., 2021) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که فعالیت‌های فوق‌برنامه می‌تواند منجر به درونی‌سازی و تعمیق مفاهیم یادگیری و کاربرد آن در زندگی واقعی و روزمره دانش‌آموزان شود. النعیم و همکاران (Alnaeem et al., 2021) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که فعالیت‌های فوق‌برنامه با تأکید بر اهداف محلی و منطقه‌ای و جهانی می‌تواند منجر به غنی‌سازی برنامه‌درسی شود. هاجز و همکاران (Hodges et al., 2017) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسید که فعالیت‌های فوق‌برنامه می‌تواند به بهسازی و روزآمدسازی فرایند یاددهی و یادگیری دانش‌آموزان کمک کند.

نتایج پژوهش در خصوص سؤال پنجم نشان داد میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ارتقای کیفیت تکالیف درسی دانش‌آموزان در سطح متوسط به بالا بوده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت فعالیت‌های فوق‌برنامه با بهبود تکالیف یادگیری موجب افزایش کیفیت فعالیت‌های علمی و پژوهشی دانش‌آموزان می‌شود؛ در نتیجه برنامه‌درسی رسمی کلاس بهتر درک می‌شود، مسئولیت فردی دانش‌آموزان افزایش پیدا می‌کند و تداوم در امر یادگیری صورت

می‌پذیرد. ابداع و نوآوری دانش‌آموزان افزایش می‌یابد و در دانش‌آموزان ایجاد خلاقیت می‌کند، تعامل دانش‌آموزان و روحیه همکاری آن‌ها افزایش می‌یابد و موجب تثبیت بهتر مطالب درسی در ذهن دانش‌آموز می‌شود.

نتایج پژوهش در خصوص سؤال ششم نشان داد میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در بهبود فرایند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در سطح متوسط به بالا بوده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های دیگر (Fakhrou & Ghareeb, 2017; Al-Mahwoos, 2019; Hodges et al., 2020; Fakhrou & Ghareeb, 2020) همسو است. آنان در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که پیاده‌سازی فرایند ارزشیابی در قالب فعالیت‌های فوق‌برنامه موجب ارتقای سطح ارزشیابی از امتحانات نمره‌محور به سوی امتحانات یادگیری‌محور می‌شود. در تبیین این یافته می‌توان گفت انجام ارزشیابی در قالب برنامه‌درسی غیررسمی (فعالیت‌های فوق‌برنامه) امکان هدایت و نظارت معلم بر ارزشیابی بیشتر می‌شود و ارائه بازخورد مستمر به دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. فعالیت‌های فوق‌برنامه این امکان را فراهم می‌آورد که معلمان با شیوه‌های ارزشیابی بیشتر آشنا شوند و بهتر آن‌ها را به کار گیرند؛ امکان انجام ارزشیابی تکوینی و مستمر و تنوع در ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بیشتر می‌شود؛ زمان و فرصت کافی در اختیار معلم و دانش‌آموز برای انجام ارزشیابی قرار می‌گیرد؛ ارزشیابی جامع و هدفمند می‌شود و در نتیجه امکان اختیار دادن و سپردن مسئولیت به معلم در تدوین اجرای ارزشیابی گسترش می‌یابد.

نتایج پژوهش در خصوص سؤال هفتم نشان داد میزان نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در ملاحظه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در سطح متوسط به بالا بوده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت باتوجه‌به اینکه در فعالیت‌های فوق‌برنامه شرایط انضباطی خیلی سبک می‌شود، امتحان و آزمونی وجود ندارد، دانش‌آموز احساس می‌کند وجود دارند و فعالیت در این زمینه را فرصتی برای نشان دادن خویشتن پیدا می‌کند؛ لذا خلاقیت، استعدادها و توانایی‌های دانش‌آموزان فرصت رشد پیدا می‌کنند. این یافته با نتایج پژوهش‌های دیگر (Abizada et al., 2020; Kuhar & Sabljic, 2016; Chan, 2016) همسو است. عبیدزاده و همکاران (Abizada et al., 2020) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که فعالیت‌های فوق‌برنامه می‌تواند دانش‌آموزان را به‌عنوان یک محقق به کنکاش و کشف مفاهیم سوق داده و کاستی‌های موجود را جبران نموده و از این طریق منجر به آشکارسازی نیازها، علایق، توانمندی‌های بالقوه آنان شود. کهلر و سابلیجیک (Kuhar & Sabljic, 2016) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که فعالیت‌های فوق‌برنامه موجب می‌شوند آموزش از انتقال صرف و یک‌سویه اطلاعات از معلمان به دانش‌آموزان خارج شده و دانش‌آموزان را به فضایی علمی و تحقیقی هدایت و موجب شادابی و نشاط در مدرسه شود. چان (Chan, 2016) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند فعالیت‌های فوق‌برنامه به پرورش روحیه اعتمادبه‌نفس، هم‌زیستی، تحمل آرای دیگران، سعه صدر و سلامت جسمی و روانی دانش‌آموز کمک می‌کند.

باتوجه‌به نتایج این پژوهش، پیشنهاد می‌شود باتوجه به اهمیت و جایگاه فعالیت‌های فوق‌برنامه در رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان، تمهیدات لازم اندیشیده شود و امکانات لازم برای اجرای بهتر این فعالیت‌ها فراهم شود. دوره‌های آموزش ضمن خدمت جهت آشنایی بیشتر و بهتر معلمان با انواع فعالیت‌های فوق‌برنامه جهت اجرای مؤثرتر آن طراحی و اجرا شود. نظرسنجی مستمر از معلمان، دانش‌آموزان، اولیا و کادر مدرسه جهت بهتر انجام شدن و تأثیرگذاری بیشتر برنامه‌ها انجام شود.

مشارکت نویسندگان

این مقاله، برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد در رشته برنامه‌ریزی درسی در دانشگاه شاهد، با عنوان «بررسی چگونگی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در تقویت برنامه‌درسی رسمی از دیدگاه معلمان دوره اول متوسطه» بود. نقشه و طرح اساسی، بیان مسئله، بحث و نتیجه‌گیری و رعایت ساختار مقاله بر عهده دکتر محسن دیبایی صابر، بخش پیشینه و روش‌شناسی و تحلیل و یافته‌ها توسط خانم زهرا محمودنیا انجام شد.

تشکر و قدردانی

از تمامی معلمان، مدیران و صاحب‌نظرانی که در این پژوهش همکاری داشتند، قدردانی می‌شود.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

منابع

آتابکی، علی محمد؛ مصطفی‌پور، مریم؛ و مصطفی‌پور، جاسم. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر فعالیت‌های فوق‌برنامه بر رشد اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه شهر مرودشت. *نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روان‌شناسی، مرودشت*.

باقری، محسن؛ و حمزه‌ئی افسانه. (۱۳۹۶). فعالیت‌های فوق‌برنامه دانشجویان و گرایش به تفکر انتقادی و مهارت‌های حل مسئله در آن‌ها. *آموزش عالی ایران*، ۹(۳)، ۱۱۷-۱۳۲. [DOR: 20.1001.1.20088000.1396.9.3.5.5](https://doi.org/10.22088/0001.1396.9.3.5.5)

درزی رامندی، هادی؛ کیان، مرجان؛ عباسی، عفت؛ و حاجی حسین‌نژاد، غلامرضا. (۱۳۹۸). طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه در دوره ابتدایی بر اساس الگوی کلاین. *نظریه و عمل در برنامه درسی*، ۷(۱۴)، ۱۹۳-۲۳۰.

دیبایی صابر، محسن. (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی روش‌های یادگیری غیررسمی معلمان دوره اول متوسطه. *آموزش و توسعه منابع انسانی*، ۷(۲۶)، ۱۲۴-۱۴۱.

دیبایی صابر، محسن. (۱۴۰۱). چارچوب نظری مؤلفه‌های برنامه‌درسی کنجکاو محور و تحلیل جایگاه آن در اسناد بالادستی آموزش و پرورش ایران. *مطالعات برنامه‌درسی*، ۱۷(۶۴)، ۲۷۷-۳۰۲.

[DOR: 20.1001.1.17354986.1401.17.64.9.5](https://doi.org/10.22088/0001.17354986.1401.17.64.9.5)

رئیس سعدی، رئیس حسن. (۱۳۹۹). نقش تکالیف یادگیری خارج از مدرسه بر افزایش خودکارآمدی تحصیلی و درگیری تحصیلی دانش‌آموزان. *رویکردی نو بر آموزش کودکان*، ۲(۳)، ۱-۶. <https://doi.org/10.22034/naes.2020.110786>

شمس، طاهره. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر فعالیت‌های فوق‌برنامه بر مهارت‌های شهروندی دانش‌آموزان دختر پایه اول راهنمایی شهر شیراز. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد مرودشت*.

قطبی کریمی، فاطمه. (۱۳۹۸). بررسی رابطه مشارکت دانشجویان دانشگاه خوارزمی (تربیت معلم) در فعالیت‌های فوق‌برنامه با پیشرفت تحصیلی و ارائه الگوی شاخص‌های پیشنهادی برای برنامه مورد نظر. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی*.

نظری، پروین؛ و یزدان‌ستا، فاروق. (۱۳۹۸). بررسی نقش فعالیت‌های فوق‌برنامه در عملکرد تحصیلی با توجه به نقش میانجی خلاقیت. *تدریس پژوهی*، ۷(۱)، ۸۷-۱۰۷. <https://doi.org/10.34785/J012.2019.464>

References

- Abizada, A., Gurbanova, U., Iskandarova, A., & Nadirzada, N. (2020). The Effect of Extracurricular Activities on Academic Performance in Secondary School: The Case of Azerbaijan. *International Review of Education*, 66(4), 487-507. <https://doi.org/10.1007/s11159-020-09833-2>
- Acar, Z., A. & Gündüz, N. (2017). Participation Motivation for Extracurricular Activities: Study on Primary School Students. *Universal Journal of Educational Research*, 5(5), 901-910. <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.050533>.
- Al-Ansari, A., Al-Harbib, F., AbdelAziz, W., AbdelSalam, M., El Tantawia, M., & ElRefae, I. (2021). Factors affecting student participation in extra-curricular activities: A comparison between two Middle Eastern dental schools. *The Saudi Dental Journal*, 28(1), 36-43. <https://doi.org/10.1016/j.sdentj.2015.05.004>

- Albayrak, H., & Sener, T. (2021). The Relationship between Participation in Extracurricular Activities and Motivation of Foreign Language Learning. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 8(2), 122-132. <https://doi.org/10.52380/ijpes.2021.8.2.390>
- Al-Mahwoos, W. I. (2019). The impact of the brainstorming method on developing writing creativity in Arabic language among the intermediate school students. *Social and Educational Studies- Egypt*, 15(1), 423-266. <https://doi.org/10.5539/ijel.v9n1p15>
- Alnaeem, L. (2021). Involvement in Extracurricular Activities and Overcoming High Levels of Communication Apprehension among Saudi EFL Majors. *Arab World English Journal*, 2(2), 1855-208.
- Atabaki, A. M., Mostafapour, M., Mostafapour, J. (2014). Investigating the effect of extracurricular activities on the social growth and academic performance of female students in secondary schools in Maroodasht city. *The first national conference of educational sciences and psychology, Marvdasht, young innovative thinkers company*. [In Persian]
- Bagheri, M., & Hamzei, A. (2017). Students' extracurricular activities and tendency towards critical thinking and problem solving skills in them. *Iranian Higher Education Quarterly, ninth year*, 35, 117-132. [In Persian]
- Chan, Y. (2016). Investigating the Relationship among Extracurricular Activities, Learning Approach and Academic Outcomes: A Case Study. *Active Learning in Higher Education*, 17(3), 223-233. <https://doi.org/10.1177/14697874166654795>
- Darzi, H., Kian, M., Abbasi, E., & Hajihoseinnejad, G. R. (2020). Design and validation of a curricular pattern based on extracurricular activities in primary education based on Klein model. *Theory and Practice in the Curriculum*, 7(14), 193-230. [In Persian]
- Diaz-Iso, A., Ezaguirre, A., & Garcia-Ollala, A. (2019). *Extracurricular Activities in Higher Education and the Promotion of Reflective Learning for Sustainability*. University of Deusto, Avda. de las Universidades, 24, 48007 Bilbao, Bizkaia, Spain.
- Dibaei Saber, M. (2019). Identifying and prioritizing non-formal learning methods of junior high school teachers. *Human Resources Education and Development*, seventh year, 7(26), 124-141. [In Persian]
- Dibaei Saber, M. (2022). The Theoretical Framework of Curiosity-Based Curriculum Components and the Analysis of its Place in Upstream Documents of Iranian Education System. *Journal of Curriculum Studies*, 17(64), 277-302. [In Persian] [DOR: 20.1001.1.17354986.1401.17.64.9.5](https://doi.org/10.1001.1.17354986.1401.17.64.9.5)
- Fakhrou, A., & Ghareeb, S. (2020). The Effectiveness of a Proposed Program Titled (Creativity Lamp) in Raising the Primary School Students' Academic Achievement and Promoting Creativity among Them in Kuwait. *Journal of Curriculum and Teaching*, 9(3), 20-32. <https://doi.org/10.5430/jct.v9n3p20>
- Freeman, R. (2017). The Relationship between Extracurricular Activities and Academic Achievement. *PhD Thesis, National College of Education, National Louis University*.
- Ghotbi Karimi, F. (2019). Examining the relationship between Khwarazmi University students' participation (teacher training) in extracurricular activities with academic progress and presenting the suggested model indicators for the desired program. *Master's thesis, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Islamic Azad University, Central Tehran Branch*. [In Persian]
- Haris, I., Pulukadang, W. T., Husain, R., Ilham, A., & Abdullah, G. (2021). Improving the Quality of Competency-Based Assessment through a Classroom Training Activity. *MEXTESOL Journal*, 45(2), 1-9. <https://doi.org/10.61871/mj.v45n2-19>
- Hodges, J., McIntosh, J., & Gentry, M. (2017). The Effect of an Out-of-School Enrichment Program on the Academic Achievement of High-Potential Students from Low-Income Families. *Journal of Advanced Academics*, 28(3), 204-224. <https://doi.org/10.1177/1932202X17715304>
- Ismail, M., Nadeem, M., Hussain, M. H., Shaheen, M. A., Shahid, M., Ahmad, R. & Mehmood, U. (2016). Role of ECA's (Extra-Curricular Activities) in Personality Development.

- International Journal of Research Studies in Biosciences*, 4(11), 47-56. <https://doi.org/10.31305/rrijm2024.v04.n01.008>
- Kuhar, K., & Sabljic, J. (2016). The Work and Role of Extracurricular Clubs in Fostering Student Creativity. *Journal of Education and Training Studies*, 4(4), 93-104. <https://doi.org/10.11114/jets.v4i4.1319>
- Maleki, H. (2018). *Introduction to curriculum planning*. Tehran: SAMT [In Persian].
- Maleki, H. (2019). *Curriculum planning (practice guide)*. Tehran: Madreseh Publications. [In Persian]
- Nazari, P., & Yazdanseta, F. (2019). The role of extracurricular activities in academic performance with regard to the mediating role of creativity. *Research in Teaching*, 7(1), 87-107. [In Persian] <https://doi.org/10.34785/J012.2019.464>
- Nguyen K. A., deVilliers, A., Fourie, J. M., Bourne, L. T., Hendricks, M. K. (2015). The feasibility of implementing food-based dietary guidelines in the South African primary-school curriculum. *Public Health Nutrition*, 18(1), 167-75. <https://doi.org/10.1017/S1368980013003194>.
- Raeis Saadi, R. H. (2020). The role of extracurricular learning tasks on increasing students' academic self-efficacy and academic engagement. *A new approach to children's education quarterly*, 2(3), 1-6. <https://doi.org/10.22034/naes.2020.110786>
- Ritchie, G. M. (2018). The Impact of Academic Co-Curricular Activity Participation on Academic Achievement: A Study of Catholic High School Seniors. *PhD thesis. Seton Hall University*. Retrieved from: <https://scholarship.shu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=3564&context=dissertations>.
- Rowena. R. (2021). Status of Co-Curricular and Extra Class Activities of Student Organizations from Selected Tertiary Institutions in the Philippines. *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, 3(4), 59-65.
- Saeedi, S. M. (2020). Investigating the effect of extracurricular activities on the academic progress and attitude towards school of male students of the second secondary school of the second experimental grade. *Master's thesis, Shahid Rajae Tarbiat University*. [In Persian]
- Šejtanic, S., & Lalic, M. (2016). Communication between Students and Teachers in Realization of Extracurricular Activities. *International Journal of Educational Methodology*, 2(1), 45-50. <https://doi.org/10.12973/ijem.2.1.45>
- Shams, T. (2019). Investigating the impact of extracurricular activities on the citizenship skills of first grade female middle school students in Shiraz. *Master's thesis, field of curriculum planning, Azad University of Morovdash*. [In Persian]
- Singh, A. & Mishra, S. (2015). Extracurricular Activities and Student's Performance in Secondary School of Government and Private Schools. *International Journal of Sociology and Anthropology Research*, 1 (1), 53-61. <https://doi.org/10.37745/ij sar.15>
- Villarreal, V. (2017). Differences in Extracurricular Activity Participation Intensity among Middle School Students: Implications for Hispanic Youths. *Journal of At-Risk Issues*, 20(1), 17-26.
- Vukic, V., Smiljana, Z. (2016). The Connection between Pupils' School Success and Their Inclusiveness in Extracurricular and Out-of-School Activities in Croatia. *World Journal of Education*, 6(3), 29-38. <https://doi.org/10.5430/wje.v6n3p29>